

Distopijos naujakalbė Davido Mitchello romano „Debesų atlasas“ vertime: leksinis ir morfologinis lygmuo

Eglė Navickaitė

Vilniaus universitetas
Kauno fakultetas
*Kaunas Faculty
Vilnius University*
egle.navickaite@knf.stud.vu.lt
<https://orcid.org/0009-0002-9375-994X>

Robertas Kudirka

Vilniaus universitetas
Kauno fakultetas
*Kaunas Faculty
Vilnius University*
robertas.kudirka@knf.vu.lt
<https://orcid.org/0000-0002-1781-0478>

Santrauka. Straipsnyje aptariamos Davido Mitchello distopijos „Debesų atlasas“ (vertė Laimantas Jonušys) vertimo naujakalbės leksinės ir morfologinės ypatybės. Tyrimo medžiaga rinkta iš skyriaus „Teliūskas perkėla i visa paskum“ fragmento (p. 279–308) ir atitinkamos originalo skyriaus dalies (p. 213–236). Naujakalbės ypatybės vertime perteikiamos leksiniais ir semantiniais neologizmais, okaziniais, potenciniais dariniais bei tipiškais ar netipiškais darybiniais variantais. Savaip funkcionuoja ir pažodiškai verstinė bei pasyviojo leksikos klodo raiška. Tyrimas atskleidė, kad daryba pagal analogiją, atpažįstamas specifikuojančių leksinių ir morfologinių vienetų variantiškumas esamiems bendrinės kalbos žodžiams padeda įtikinamai atskleisti distopijos meninę idėją, natūraliai perteikti originalo naujakalbės ypatumus, postapokaliptinį įspūdį.

Pagrindiniai žodžiai: vertimas; distopijos naujakalbė; neologija; morfologija.

Dystopian Newspeak in the Translation of David Mitchell’s Novel “Cloud Atlas”: Lexical and Morphological Levels

Abstract. The article examines the lexical and morphological features of newspeak in Laimantas Jonušys’s Lithuanian translation of David Mitchell’s dystopian novel *Cloud Atlas*. The research material is drawn from an excerpt of the chapter “Teliūskas perkėla i visa paskum” (pp. 279–308) and its

corresponding part in the original text (pp. 213–236). In the translation, the features of newspeak are conveyed through lexical and semantic neologisms, occasional and potential formations, as well as typical and atypical derivational variants. Additionally, literally translated and passive lexical layer words play distinctive roles. The findings demonstrate that formation by analogy and the recognizable variability of specifying lexical and morphological elements in relation to standard language contribute to a convincing representation of the dystopia's artistic vision, effectively rendering the original newspeak and its post-apocalyptic impression.

Keywords: translation; dystopian newspeak; neology; morphology.

Įvadas

Davido Mitchello romano „Debesų atlasas“ metafikcinė tikrovė yra mozaikiškai sudaryta iš šešių labai kontrastingai susietų istorijų, nes pirmoji pradedama XIX a. įvykiais, o jau penktoji pasakoja apie mokslo imperializmo amžiuje gyvenančią androidę Sonmę-451, šeštoji – apie postapokaliptinę tautelę, išlikusią dabartinėje Havajų teritorijoje po visuotinės katastrofos. Šiame skyriuje aprašoma gentinė, pirmykštė visuomenė pasaulį ima pažinti tarsi iš naujo, atnaujina prigimtinį ryšį su gamta. Pasaulinę katastrofą išgyvenusi ir dalis preapokaliptinės žmonijos (ang. *Old Uns, Prescients*), kuri kultūra ir žiniomis pranoksta degradavusius visuomenės narius, su jais bendrauja minimaliai, gyvena atskiroje saloje. Distopijos šešto skyriaus „Teliūskas perkėla i visa paskum“ („Sloosha's Crossin' an' Ev'rythin' After“) kalba yra specifinė: lyg stichiškai pakitusi, sumišusi, vartojama kultūriškai smukusios, praradusios raštą, nemokančios skaityti visuomenės. Autorius siekė, kad tokia naujakalbė būtų meniškai įtikinanti, įsteigianti postapokaliptinę literatūrinę tikrovę. Paprastai, distopinių naujakalbių savitumais autoriai stengiasi atskleisti fikcinės socialinės realybės logiką, kognityvinį savitumą, padėti interpretuoti alternatyvią tikrovę, pateikti įsivaizduojamos kalbos kaitos versiją (plg. Norledge 2022: 34, 56). Labai svarbu paminėti, kad analizuojamo skyriaus distopinis kalbinis kitoniškumas kuriamas ne pavieniais elementais, o sistemiškai išplėtotomis lingvistinėmis struktūromis (žr. Stockwell 2006: 3). Skaitytojo sąmonė suaktyvinama atskleidžiant jo ir išgalvoto pasaulio kalbas kaip konceptualiai skirtingas (plg. Millward 2006: 208). Interviu pats Mitchellas yra teigęs, kad jį naujakalbei įkvėpė Russello Hobano distopija „Riddley Walker“ – pasirodė įdomi kalbos raidos, registro slinkties idėja, paremiama savita kūrinio kalbine struktūra (WP 14:00, 15:54; WBK 30:52). Julie Millward šią distopiją kalbiniu požiūriu laiko pavyzdine (Millward 2006: 73). Mitchellas yra dirbęs etniškai itin mišriuose Havajuose ir atkreipęs dėmesį į havajiečių kalbos (polineziečių kalbų grupė) bei vietinio anglų pidžino ypatumus. Be to, aštuonerius metus jis gyveno Hirosimoje, kur japonus mokė anglų kalbos. Jam buvo įdomios dėl kalbų interferencijos kilusios vartosenos klaidos, būtent šią informaciją panaudojo tiriamojo skyriaus pagrindinio veikėjo Zakaro idiolektui kurti (WP

18:20). Autorius numatė ir kitų lingvistinių priemonių išgalvotos visuomenės kalbai konstruoti: fonetinių modifikacijų, kontrakcijų, archaizmų, naujažodžių, trumpinių, anglų kalbos slengo elementų, afroamerikiečių ir karibiečių kalbų (imigrantų raiškos) kreolinių ypatybių (WBK 32:35; WP 16:24).

Šio straipsnio objektas – Davido Mitchello distopijos „Debesų atlasas“ (vertė Laimantas Jonušys) 6 skyriaus „Teliūskas perkėla i visa paskum“ („Sloosha’s Crossin’ an’ Ev’rythin’ After“) fragmento leksinės ir morfologinės ypatybės. Tiriama medžiaga rinkta iš vertimo skyriaus fragmento nuo 279 iki 308 puslapio, t. y. 37 proc. viso skyriaus, ir atitinkamos dalies originale (p. 213–236), išrinkti leksiškai ir morfologiškai bendrinės kalbos atžvilgiu saviti pavyzdžiai su minimaliu kontekstu. Darbo tikslo – išnagrinėti naujakalbės vertimo skyriaus leksinį ir morfologinį lygmenį specifikuojančius elementus, taip pat jų funkciją teksto, konteksto atžvilgiu – siekiama darybinės, semantinės ir lyginamosios analizės metodais.

Tyrimų apžvalga

Kalbotyros darbuose naujažodžiai skirstomi į skolintus, darybinius, semantinius ir verstinius pagal kitos kalbos žodžio modelį (Urbutis 2009: 29; Miliūnaitė 2014: 247). Dažniausiai tiriami skolinti naujažodžiai ir jų funkcionavimas vartosenoje (Vaičekauskienė 2007, 2013; Girčienė 2005, 2007). Funkciniu požiūriu naujažodžiai skirstomi į 2 grupes: 1) naujų realiųjų pavadinimai ir 2) stilistiniai naujažodžiai, kurie pasitelkiami kaip fakultatyvūs, ekspresyvesni sinonimai, tam tikri darybiniai variantai (Petrėnienė 2017). Rečiau tiriami grožinės literatūros autoriai, situaciniai naujadarai, potenciniai ar okaziniai dariniai, jų vartoseną ir meninis kontekstas (Vaskelienė 2003, 2010), kaip išimtis paminėtina Marijos Blonskytės ir Saulės Petronienės (2013) publikacija apie Anthonio Burgesso „Prisukamo apelsino“ *nadsatq*. Verstinių tekstų okaziniai ir potenciniai dariniai, pasyviojo klando leksika patenka tik į bendresnius tyrimus ar kontekstus aprašant kokio autoriaus kūrybą (Pažūsis 2014: 302, 632). Užsienio mokslininkų literatūrinių naujakalbių vertimų tyrimai paprastai nukreipti į pačią vertimo kalbą; nagrinėjama iš kalbų kontaktų perspektyvos (Malamatidou 2017), pritaikomi tekstynų lingvistikos instrumentai (Vincent, Clark 2020). Yra keletas šiame darbe analizuojamos distopijos naujakalbės tyrimų vertimo kalbos aspektu (Drab 2015; Protopopescu 2015), juose bendrais bruožais apžvelgiami vertėjui kylantys iššūkiai, pasirinktos transformacijos, stilius, ekvivalentiškumas. Taip pat lingvistiškai tirta, kokią reikšmę ši distopinė naujakalbė teikia pasakojimui (Sorlin 2008).

Galima pastebėti, kad literatūrinių naujakalbių tyrimų objektu dažniausiai pasirenkami naujažodžiai, pvz., lingvistiškai aptariami jų darybos būdai, vartojimo sritys pagal kontekstą, sudarymo motyvą, apibendrinama, kad naujažodžiai funkciškai ide-

ologizuotam pasaulėvaizdžiui kurti (López-Rúa 2019). Jie palaiko ryšį tarp rašytojo istorinio laiko ir išgalvotos tikrovės, kuria kitoniškumo įspūdį, kartu jie yra arti tikroviškumo: mėgdžioja natūraliai kalbai įprastus žodžių darybos modelius (plg. Millward 2006: 112). Millward pastebėjo, kad naujos formos (skolintos šaknies žodžiai, naujadarai) konstruoja, o naujos reikšmės dekonstruoja distopinę realybę: pirmosios kuria naują socialinę tikrovę, antrosios perkuria esamą kalbą, kad ši atspindėtų naują laiką ir vietą (Millward 2006: 117–121). Galima papildyti, kad kalbinė išmonė, kūrybiškumas tam pa ontologinės skirties tarp realios ir išgalvotos tikrovės rodikliu (Norledge 2022: 40), tiksliau, atskleidžiama kalbos geba perteikti šį ontologinį nuotolį. Archajiška, pasyvioji leksika irgi pasitelkiama distopijų naujakalbėse: ja kuriamas tam tikras disonansas, nes dalį leksemų ir kalbinių modelių skaitytojai atpažįsta (plg. Millward 2013: 96–97).

Naujažodžiai ir okaziniai dariniai

Dažnokų (38 atvejai)¹ analizuojamame fragmente naujažodžių ir okazinių darinių pagrindinė funkcija – kontrastuoti postapokaliptinės visuomenės pasaulėžvalgą, mąstymą, atskleisti distopinę sąmonę. Naujadarai kaip neologizmų rūšis vartojami įvairaus funkcinio stiliaus tekstuose, kai siekiama pasakyti raiškiau ir naujai, vaizdžiau (Blažinskaitė 2004: 59), taip pat vertinami kaip darybinės stiliaus figūros, su neologiška žodžių ar formų daryba išgaunant ekspresyvumo (plg. Župerka 2012: 68).

Analizuojamame fragmente vertėjas įvairiais būdais dažniausiai perkuria originalo literatūrinę naujakalbę, skolintas neologizmas aptiktas tik vienas: *a padėsi šitą orizoną* 308 (*orizonas* ‘holograminis įrenginys duomenims atkurti’; *you’ll put this orison*). Didžioji dalis „Debesų atlaso“ vertimo naujažodžių yra okaziniai, skirti realizuoti distopijos meninę idėją. Perkurdamas žodžius vertėjas remiasi jau egzistuojančiu tarminiu darybos modeliu, pvz., dėl daugybės LKŽ pateikiamų variantų *ūkininkas* / *ūkinyks*, *blaivininkas* / *blaivinyks* visai įmanomas ir *banginyks* ‘bangininkas, banglentininkas’: *stulbiai gražus banginyks* 298 (*a whoah beautsome surfer*); plačiau apie tarmines morfologines ypatybes vertime žr. poskyryje „Potencialiai dariniai ir darybiniai variantai“.

Vertime ypač išsiskiria naujažodiški dūriniai, nes jie paprastai semantiškai skaidrūs ir kompaktiški – dūryba yra produktyvus naujažodžių darybos būdas (Aleksaitė 2022: 107). Aptariamojo romano neologiniai dūriniai ne visada gryna vertėjo išmonė, kartais jie verstiniai, bet pabrėžtinai svarbus dalykas – vertėjas juos perkuria pasitelkdamas tipiškus lietuvių kalbos darybos modelius, tad jų reikšmė lengvai numanoma kontekstiškai, jie nėra gluminantys: *netur reikalą piktžvalgiaut po mūs ikonas* 304 (*piktžvalgiauti* ‘šnipinėti’, plg. LKŽ *piktžodžiauti*, *piktnaudžiauti*, *piktdžiugauti*; *no offlander’s got no*

¹ Dėl ribojamos apimties pateikiama tik dalis pavyzdžių.

bis'ness trespyin' thru our icons), *pavalgiau grybkulių* 300 (*grybkulė* ‘toks grybų valgis’, plg. LKŽ *kulė* ‘bumbulas; tvoklė’, dar plg. *grybausis, grybkaušis; I ate some fungusdo*). Antrasis dūrinio sandas gali įgyti perkeltinę reikšmę arba yra neosemantizuotas, pvz., *plaučiagliaumė* (: *plaučiai* + *gliauma*, plg. LKŽ *gliaumas* ‘glitėsiai’, *gliauma* ‘gleivės’; *mukelung*) – verčiamas naujažodis siejamas su plaučių silpnumu, vertime atskleidžiama to silpnumo priežastis ‘liga, kai atsiranda gleivių plaučiuose ar pan.’: *plaučiagliaumės glemžias mana kvėpavimą* 282 (*mukelung's nibblin' my breath away*). Būdvardiniai neologiški dūriniai taip pat nesunkiai suprantami, analogiški standartiniams: *kreivagimį bumbulį* 286 (*kreivagimis* ‘išsigimęs’, plg. LKŽ *naujagimis, žiemagimis, gyvagimis, kreivagalvis; freakbirth babbit boy*), *užaugins grynagimį* 284 (*grynagimis* ‘gimęs be ligų’; *grow a purebirth*), *buvau karštaklaidis* 297 (*karštaklaidis* ‘karštakošis’, plg. LKŽ *karštakalbis, karštakraujis; lust-bonered hothead what I was*). Gyvūnus, augalus įvardijantys naujadariniai dūriniai irgi kartoją analogiškus bendrinės kalbos modelius: *paplūdimin atvilkasi žaliasnapiš* 298 (*žaliasnapiš* ‘toks gyvūnas’, plg. BLKŽ *žaliasnapiš* ‘nepatyręs; geltonsnapiš’; *greenbill came draggin' itself up the beach*), *taukiapaukštis šniukšti* 280 (*taukiapaukštis* ‘toks paukštis’, plg. LKŽ *ugniapaukštis, kraujapaukštis; lardbird snufflyin'*).

Vertėjas dūrinius kuria ne vien pažodžiui sekdamas tokius originalo kalbos atvejus, bet paisydamas teksto visumos (kompensuodamas kitas vertimo vietas), nes kai kur standartiniai anglų kalbos žodžiai keičiami naujadarais: *kitam saulėkyly nupėdinau* 300 (*saulėkyly* ‘saulėtekis’; *the fllowin' sunup I strolled down*), *kaip šiaudvabalį* 281 (*šiaudvabalis* ‘toks vabalas’; *like a straw bug*), *užkapstėsi aukštgriovon* 308 (*aukštgriova* ‘aukštašlaitis griovys’, plg. LKŽ *griova* ‘griovys’; *came screein' upgulch*). Neologiški dūriniai pasitelkiami kompensaciškai perteikti tarties požymius (*creepin' up askin' – creeping up asking*) ar neoficialios kalbos trumpinius (*cuz – cousin*): *klausdava slapteisybės* 296 (*slapteisybė* ‘paslaptis’, plg. DLKŽ *slaptis* ‘paslaptis’, LKŽ *slaptenybė* ‘didelė paslaptis’; *old folks came creepin' up askin' her for lowdown on how to live long*), *mana pussesė* 293 (*pussesė* ‘pusseserė’, plg. LKŽ *pussesuo; my cuz*). Kartais standartinės kalbos originalo dūrinys perteikiamas neologišku junginiu: *geleža skroblų tankmėj* 279 (*geleža skroblas* ‘toks kietmedis’, plg. DLKŽ *skroblas* ‘medis kieta mediena’ (dar plg. *gelžmedis**)², ang. *ironwood* ‘medis kieta ir sunkia mediena’³; *ironwood trees upgulch*). Tokie neologiški dūriniai gali būti ir verstiniai: *griausmavyris* 308 (*griausmavyris* ‘grėsmingas vyras’, plg. BLKŽ *griausmavaldis* ‘griausmų valdytojas’; *that thund' ry man*).

Priesagos ar galūnių neologiški dariniai yra susiję variantiškumo (ar sinonimijos) santykiu su bendrinės kalbos žodžiais, skaitytojas gana nesunkiai gali perprasti nauja-

² Žvaigždute žymimas palyginimui pamorfemiui sukurtas žodis.

³ Anglų kalbos žodžių reikšmės nurodomos iš aiškinamųjų žodynų *Oxford English e-Dictionary* (OED), *Collins English dictionary* (CED).

kalbę, pvz., labai darūs priesagos *-inti* vediniai *palapinti* (: *palapinė*), *maskinti* (: *maskė*): *mes palapinam Teliūskas perkėlas piečiam krante* 279 (*palapinti* ‘išikurti su palapinėmis’; *tented on*), *nemaskinom palapinę* 279 (*nemaskinti* ‘nemaskuoti’; *we din’ t camo our tent*).

Žodžių darybos požiūriu kūrybiškai pasitelkiami naujažodiški būdvardiniai galūnių vediniai skamba kitoniškai, bet ir tokie naujadarai lengvai suprantami: *purvais keliais* 279 (*purvas* ‘purvinas’; *miry roads*), *maurais rūbais* 279 (*mauras* ‘purvinas’, plg. LKŽ *maurus* ‘mauruotas’; *in draggly clothesies*), *turtesni kaip karaliai-senatoriai prieš Pragaištį* 302 (*turtesnis* ‘turtingesnis’ (*turtus* ‘turtingas’); *we’ re richer’ n kings’ n’ senators b’ fore the Fall*), *šioji nēr šypsi poringė* 284 (*šypsus* ‘juokingas’, plg. LKŽ *šypsnius* ‘kas nuolat šypsosi’; *this ain’ t a smilesome yarnie*). Tai pat vartojamos būdvardiškos nepriešdėlinės dalyvių formos: *dužusias šukes* 292 (*dužusi* ‘sudužusi’; *busted shard*), *ne tų skrudusių draikų nuokaulių* 279 (*skrudusi* ‘suskrudusi’; *none o’ your burnt wafery off rin’ s*).

Pasitaiko okazinių ir darybiškai savitų priesaginių ar priešdėlinių perdirbinių, kurie įtikinamai perteikia distopinės naujakalbės ypatumus: *draikų nuokaulių* 279 (*nuokauliai* ‘kaulai su mažai mėsos; mėsgaliai’, plg. DLKŽ *iškaulinėti* ‘išpjaustinėti kaulus’, ta pačia reikšme nenorminis *nukaulinti*; *wafery off rin’ s*), *per triukšmyną* 291 (*triukšmynas* ‘triukšmas’; *over the rowdy*), *atmint šituos pranašaumus* 288 (*pranašaumus* ‘pranašavimas’; *to mem’ ry these augurin’ s*), *tokia priežasnė pasilikti* 290 (*priežasnė* ‘priežastis’; *reason for stayin’*). Gali būti ir pakeista pati šaknis: *twiskėją it žvaigsnė* 292 (*žvaigsnė* ‘žvaigždė’; *twinked starry*), *kaip triušiai i gurkai* 294 (*gurkas* ‘agurkas’, plg. LKŽ *gurklas* ‘agurkas’, dar plg. latv. *gurķis* ‘agurkas’; *like rabbits’ n’ cukes*).

Galima išvelgti ir naujažodžių sudarymą pagal originalo kalbos žodžius: *mirėlis nevardis bumbulis* 284 (*nevardis* ‘bevardis’, plg. BLKŽ *bevardis* ‘neturintis vardo’; *died no-name babbit*), *moskiai sukandžios* 291 (*moskis* ‘uodas, moskitas’, plg. nenorminį *moškė* (rus. *mouška*) ‘mašalas’; *mozzies bite her*), *cingėja moskiai i naktiniai paukštai* 295 (*mozzies an’ nightbirds an’ toads ringin’*).

Semantinė neologija

Aktyvus leksinės sistemos turtinimo būdas yra semantinė neologija, naujų žodžio reikšmių sukūrimas jau esantiems žodžiams (plg. Urbutis 2009: 37). Aptariamų žodžių reikšmės modifikavimas yra verstinis – keičiant reikšmę ieškota gyvo, natūralaus atitikmens. Analizuojamame fragmente aptikti 28 dėl verstinės neologijos atsiradę žodžiai kontekstiškai aiškūs, skaitytojai nesunkiai gali identifikuoti naująją reikšmę.

akmeninis, akmenotas, akmenoti; *stony, stoned, to stone*: romano autorius pasirinko žodžių *stoned, stony* ‘virtusi akmeniu; įstrigusi’, *to stone* ‘suakmenėti, nereinkarnuotis’ analogija kaip gana aiškų būdą perteikti supaprastintą negalėjimą siekiant persikūnyti, reinkarnuotis (plg. standartinės anglų kalbos *stone* ‘akmeninis’, *to stone*

‘aptaisyti akmeniu’, *stony* ‘akmenuotas, akmeningas’): *akmenine siela i jau mirėlis* 303 (*akmenine siela* ‘sustingusi siela’; *with a stony soul an’ ready died*), *siela padarėsi sunki grublėta i nusverta akmenų* 285 (*nusverta akmenų* ‘prislėgta’; *soul got heavy’ n’ jagged an’ weighed with stones*). Kartais vertėjas labiau specifikuoja tokį apibūdinimą retokais priesagos *-otas* vediniais; bendrinėje kalboje ši priesaga gali žymėti ypatybės gausumą, didumą (*ligotas, pilvotas, uolotas*) ar ypatybės turėjimą (*pagiriotas, ribotas*), taip pat buvimą paviršiuje ar įaugimą į paviršių (*gyslotas, žaizdotas*) (DLKG 2006: 199, 205): *nedorus saunaudžius žmones vadindava „akmenotais“* 285 (*akmenotas* ‘kas negali atgimti, reinkarnuotis, „suakmenėjęs“; *crookit selfy people was called “stoned”*), *užkeikims mana akmenotam likimui* 308 (*akmenotas likimas* ‘nelaimingas likimas’; *cuss on my stoned luck*). Su priesaga *-oti* pagal bendrinės kalbos veiksmažodžių analogiją *ledoti* ‘virsti ledu’, *karpoti* ‘apaugti karpomis’, *samanoti* (DLKG 2006: 391) sudaromi savitos reikšmės neologiški *akmenoti*, *paakmenoti* veiksmažodžiai: *senis Jurgis pargrižėlis da paakmenot mana sielą* 297 (*paakmenot sielą* ‘sukaustyti sielą’; *Old Georgie come back to stone my soul*), *senis Jurgis akmenos tava sielą* 297 (*akmenoti sielą* ‘sukaustyti sielą, neleisti reinkarnuotis’; *Old Georgie stone your soul*). Taip pat gali būti sudaromas vers-tinis naujažodis: *pasakiau šaltakmeniškai* 296 (*šaltakmeniškai* ‘be jausmų’, plg. BLKŽ *šaltakraujiškai* ‘be emocijų’; *I said, coolsome’ n’ stony*).

gudrums ‘priešapokaliptinės civilizacijos išmaniosios technologijos ir įranga’; *smart*: žodžiu *gudrums* (plg. BLKŽ *gudrumas* ‘sumanumas, protingumas’) romane dažniausiai įvardijamos įvairios priešapokaliptinės civilizacijos išmaniosios technologijos, pati įranga: *paslaptings Gudrums neleisdava mum prieit arčiau* 289 (*paslaptings Gudrums* ‘nesuprantama technologija’; *a myst’ rous Smart stopped us goin’ close up*), *poringės apie senųjų Gudrumą* 306 (*senųjų Gudrumas* ‘priešapokaliptinės civilizacijos išmaniosios technologijos’; *yarns’ bout Old-Un Smart*). Šis žodis kontekstiškai gali turėti reikšmę ‘gebėjimai naudotis išmaniosiomis technologijomis’: *jį vairava senųjų Gudrums* 288 (*senųjų Gudrums* ‘senosios civilizacijos gebėjimai, technologinis pranašumas’ ir pan.; *it was driven by the Smart o’ Old Uns*), *Meronimė padarė stulbų piešinia Gudrumą* 297 (*piešinia Gudrumą* ‘vizualizavo išmaniosiomis technologijomis’; *Meronym’ d got whoahsome drawin’-Smart*).

posmas ‘tam tikra laiko atkarpa; akimirka, momentas’; *beat*: daiktavardžiu *posmas* (plg. LKŽ *posmas* ‘6. šiaip ko nors dalis, 7. nuomygis’) matuojamos įvairios laiko atkarpos: *anei vieną posmą ‘nė trupučio’* 305 (*not for one beat*), *anei posma ‘nė kiek’* 295 (*never lazed a beat*), *po ilga posmą ‘po ilgo laiko’* 291 (*after a long beat*), *lig to posmą ‘po to akimirką’* 300 (*until the beat*), *bet tą posmą regėjau ‘tą momentą mačiau’* 300 (*that beat I seen*), *sėkmė apleida jau kitam posme ‘po to nebesisėkė’* 302 (*luck changed the very next beat*), *kelis nemenkus posmus ‘kelias netrumpas laiko atkarpos’* 304 (*for a fair few beats*), *kai ateis tikrs posmas ‘tikras momentas’* 288 (*when the true beat come*), *bumbulis*

išėja vos po kelių posmų ‘po kelių akimirku’ 284 (*the babbitt came out jus’ a few beats*), ilgą posmą ‘ilgai’ 298 (*for a long beat*).

slaptukas ‘slėptuvė’; *hideynick*: (plg. LKŽ *slaptukas* ‘slapta kišenė’) *buvau surietėlis sava slaptuke ikonyne* 304 (*was curled in my hideynick in the Icon’ry*), *pašmurkšt į lapotą slaptuką* 281 (*snaky-snuck up a leafy hideynick*).

Pragaištis ‘apokalipsė’; *the Fall*: pasirinktas žodis (plg. DLKŽ *pragaištis* ‘pražūtis’) tiksliai perteikia originalo *the Fall* ‘apokalipsė’ reikšmes: *nesugurints nuo Pragaišties* 287 (*unbusted since the Fall*), *prieš Pragaištį* 287 (*b’fore the Fall*), *išgyvena visus žybt-driokst i Pragaištį?* 288 (*How’d it s’vived all the flashbangin’ an’ the Fall*), *Aiškiaregijas nēr nē kokiām žemėslapy, padarytam tuoj prieš Pragaištį* 293 (*Prescience I weren’t on any map made jus’ b’fore the Fall*).

Neologiški priesagų perdirbiniai kitomis reikšmėmis, pvz., **vienintis** ‘vienintelis’ (plg. LKŽ *vienintinis* ‘vienintelis’, *vienintas* ‘vientisas’): *vienintis pastats* 285 (*only buildin’*), *tas buvo vienintis karts* 290 (*that was nearest*); **devintinis** ‘devynmetis’ (plg. DLKŽ *devintinis* ‘vykstantis devintą valandą’): *buvau tik devintinis* 280 (*I was only a niner*), *devintinis Zakars Narsusis* 281 (*Zachry the Brave Niner*); **septintinis** ‘septynmetis’ (plg. DLKŽ *septintinis* ‘vykstantis septintą valandą’): *būdamis septintinis* 285 (*I was a sevens*).

Būdvardis *riestas* ‘painus, keblus’ (plg. LKŽ *riestas* ‘gudrus, suktas’; *slywise*) vertėjo vykusiai pasirinktas perteikti reikšmėms ‘suktas; klastingas; painus’: *sapnai riesti pranašaut* 287 (*riesti* ‘keblūs’; *they was slywise augurin’s*), *kaip riestai ji parinka žodžius* 294 (*riestai* ‘suktai’; *oh, so slywise she picked her words!*), *riestai sužvalgėsi* 298 (*riestai* ‘klastingai’; *looked slywise*), *su riestu šypsniu* 279 (*riestas šypsnius* ‘sukta, klastinga šypsena’; *slywise grinnin’*), *viešnia išmokina žengt riestai i nepakliautis ja* 295 (*išmokina žengt riestai* ‘pamokino elgtis suktai’; *teached ev’ryun to step slywise an’ not trust her*).

Romane pasitaiko retesnių būdvardžių specifine, netipiška reikšme, pvz., **riebus** *svoris* ‘sunkus’, *bloga spalva* ‘ligoto spalva’, **plėšrus** *pašlemėks* ‘puslaukinis žmogus’, *apdūmyta oda* ‘tamsi’ – tokia neosemantizacija yra verstinė: *jo [prietaiso] riebuis svoris buvo šiurpus* 306 (*its fat weight was eerie*), *nutamsėja blogom spalvom* 284 (*turned bad colors*), *plėšrus pašlemėks* 281 (plg. ang. *sharky* ‘rykliškas’; *sharky buggah*), *paglostyt jos apdūmytą odą i šiauštus plaukus* 307 (*strokin’ her cloudy skin’n’ bristly hair*). Nors vertėjas tokį pat apibūdinimą vienur verčia pažodžiui: *negyvu lapų duobėn* 280 (*negyvi lapai* ‘sudžiūvę lapai’; *into a pit o’ dead leaves*), kitur nusako gyviau ir nepažodžiui: *šuoiais treškindams džiūvias šakas* 280 (*džiūvus* ‘sausas, išdžiūvęs’; *spring-heelin’ dead branches’n’ all*).

Tokių savitų reikšmių gali įgyti irrieveiksmiai, pvz., yra dažnas verstinės semantikosrieveiksmis **rūščiai**: *dygčiai rūščiai apdraskė man veidą* 280 (*rūščiai apdraskė* ‘labai; smarkiai’; *thorns scratched my face direesome*), *aš paraudau-sukaitau rūščiai* 298 (*paraudau-sukaitau rūščiai* ‘labai, ypatingai’; *I redded direesome’n’ steamin’*). Kitirieveiksmiai reti: *kalbėdava keistai – ne vangiai-trūksmai kaip hilai, o sūriai-šaltai* 289 (*vangiai-trūks-*

mai ‘lėtai su pertrūkais’, *sūriai-šaltai* ‘bejausmiškai, nenoromis’; *spoke in a strange way, not lazy* ‘n’ *spotty like the Hilo but salted* ‘n’ *coldsome*).

Potenciniai dariniai ir darybiniai variantai

Analizuojamame fragmente distopinei naujakalbei įvairinti vertėjas dažnai pasitelkia daugybę (148 atvejai) potencinių darinių ir darybinių variantų, kurių reikšmė lengvai numanoma kontekstiškai. Potenciniai dariniai yra į žodynus neįtraukti, bet prireikus pagal produktyvius ir reguliarius darybos tipus galimi pasidaryti žodžiai (Urbutis 2009: 316). Naujakalbei kurti pasitelkti dariniai yra tarsi norminių vartojamų žodžių darybiniai variantai⁴, substitutai – jie pasidaryti pagal analogiją su produktyviaisiais darybos tipais arba formalų panašumą. Toks formų analogiškumas padeda gryninti alternatyvios tikrovės vaizdinį ir jos veikėjų kalbą: skaitytojas nesunkiai identifikuoja pradinę leksemą, taip pat kuriamas išpūdis, kad postapokaliptinio laiko gentys primiršusios kai kuriuos žodžius ar juos tarsi pasidaro iš naujo. Pvz., žodis *šniukšlys* nėra grynas neologizmas, jis be paaiškinimo kontekstiškai nesunkiai suprantamas reikšmėmis ‘tyrinėtojas; šnipas’, nes egzistuoja *šniukščius* ‘kas visur landžioja’, *šniukšlė* ‘nosias skylė’, daugybė analogiškų vedinių, pvz., LKŽ *šniurkšlys, šnerpšlys, tarkšlys, čerkšlys* ar *piršlys, kušlys*, taip pat įprastas DLKŽ *šniukštinėti* ‘landžioti ieškinėjant’: *senų laikų šniukšliai* 283 (*what the old-time scavvers’ d*), *Neipsas anuomet buvo šniukšlys* 301 (*Napes was a scavver*), *paskum sava partnerį šniukšlį* 303 (*followed his partner-scavver*). Tas pats pasakytina ir apie *vaistinykybę* ‘vaistininkavimas’, jis aiškus dėl daugybės analogiškų variantiškų vedinių, pvz., LKŽ *jūrininkybė* / *jūrininkystė, žuvininkybė* / *žuvininkystė: mamos vaistinykybei* 290 (dar plg. LKŽ *vaistinykas* ‘vaistininkas’; *for her ma’s med’ sun-makin*). Žodynuose taip pat nėra žodžio *virpulėjimas* (: *virpulėti*), bet dėl vartosenoje egzistuojančių *virpėjimas, virpuliavimas* (ir gausybės analogiškų *dvilktelėti, babetelėti, liulėti* ir pan.) jis vertintinas kaip potencinis: *mylėjims-virpulėjims suduža į milijoną druzgelių* 297 (*lovin’ n’ throbbin’ was smashed to a mil’yun ittybitties*). Su daiktavardžio priesaga *-inė* bendrinėje kalboje yra nemažai vietų pavadinimų (*ligoninė, elektrinė* (LKG 1965: 398), vertėjas sukuria savitą žodį *mokyklinė* reikšme ‘mokykla’: *mokyklinės žiniuks* 287 (*smart in school’ ry*), *mokyklinės langai* 287 (*school’ ry windows*), *už mokyklinės* 287 (*b’ hind the school’ ry*). Netipiškais darybiniais variantais kartais kompensuojamos kitos vertimo vietos, pvz., originale vartojamam standartinės kalbos žodžiui *map* sugalvotas *žemėslapis* ‘žemėlapis’: *padarėm žemėslapį* 297 (*a map we done here*), *pasaulės žemėslapy* 293 (*on a*

⁴ Darybiniai variantai yra to paties darybos tipo ir tuos pačius pamatinius žodžius turintys dariniai, kurie skiriasi šalutinėmis darybos priemonėmis (tos pačios priesagos arba priešdėlio vediniai skiriasi galūne, šaknies balsių ar priebalsių kaita ir pan.). Darybiniai sinonimai yra bendrašakniai dariniai, turintys tą pačią ar labai panašią leksinę reikšmę ir sudaryti su skirtingais darybos formantais (plg. Župerka 2012: 38).

map o' the world), *nė kokiame žemėlapyje* 293 (*on any map*), *senesnius žemėlapius* 293 (*it was on older maps*).

Vertime dažni kai kurie daiktavardžiai – vertėjo sukurti darybiniai variantai, kurie su kitos linksniuotės, paradigmos variantiškėmis galūnėmis natūraliai pasitelkiami kurti meninę naujakalbę:

paukštas ‘paukštis’; *bird*: (plg. LKŽ *paukštė*) *miljons paukštų* 279 (*mil'yun birds*), *nuo paukšta* 288 (*from the bird*), *cingėja moskiai i naktiniai paukštai* 295 (‘*cos o' the mozzies an' nightbirds an' toads ringin'*’), *paimdavas ją jėskot paukštų kiaušinių* 295 (*took her bird-eggin'*’), *buva augmenai-paukštai* 306 (*plants'n' birds*). Fragmente pasitaikė ir standartinė forma *paukštis*, bet juo apibūdinamas panašus į milžinišką paukštį laivo korpusas⁵: *laisv yr galygs balts paukštis dievs* 288 (*ship was a mighty white bird god*).

tvaras ‘statinys; aptverta vieta’; ‘*closure*’: (plg. LKŽ *tvarta* ‘*tvartas*’, *tvėrė* ‘*įtvaras*’) *į tą tylų tvarą* 303 (*into that silent 'closure*’), *jo šventyklos, slėptos sienų tvare* 301 (*his temples hid in his 'closure walls*’), *plieniniai vartai tvare patys savaimė laisvindamies sudrebėja* 302 (*an' that archin' steely gate in the 'closure wall shook free an' groaned thundersome an' budged open all o' itself*’), *juods išklaipytas akmuo, katrie išbarstėliai tvare* 303 (*black'n' twisted rock litt'rin' the 'closure*’).

smalsis ‘*smalsumas*’; *curio*: (plg. LKŽ *smalsa*, *smalsas*) *ištroškėlis buvo mana smalsis* 306 (*so hungrysome was my curio*’), *atsakymai smalsia nenumalsindava* 293 (*answers didn't quench your curio none*’).

žmogas, žmogai⁶ ‘*žmogus*’; *people*: *daba jūs, žmogai vėpsot* 282 (*now you people're lookin'*’), *du-trys-keturi šimtai žmogų* 288 (*two–three–four hundred people*’), *atrodė panašesni nei kiti žmogai* 289 (*they looked more alike'n other people*’), *atsliūkindava seni žmogai* 296 (*old folks came creepin' up*’), *taip paprotint sava žmogus* 300 (*sava žmogus 'savo žmones'*’; *so wise up my people'n' kin*’), *žmogų liežuvių* 301 (*žmogų liežuvis 'žmonių kalba'*’; *Napes'd sort o' got the people tongue*’).

Priesagos -ėlis, -ė daiktavardžiai

Nagrinėjamame fragmente dažni veikėjų ir veiksmažodinės ypatybės turėtojų pavadinimai, kurie padaryti su priesaga *-ėlis* iš priešdėlinių veiksmažodžių. Vediniai su šia priesaga bendrinėje kalboje paprastai žymi asmenis ir turi menkinamąją reikšmę (*iškrypėlis, išpaikėlis*), retesni vediniai be pejoratyvios reikšmės: *suaugėlis, pasiryžėlis* (DLKG 2006: 105). Naujakalbę kurdamas nestandartišką vertėjas šiuos potencinius vedinius vartoja vietoje dalyvinės raiškos: *išgyvenėlis lig penšim i nesilupėlis raudonšaše i nemer-*

⁵ Gali būti ir redagavimo nenuoseklumas.

⁶ LKŽ nurodytas be vartosenos pavyzdžių, fiksuotas tik rankraštiniame XIX a. rytų aukštaičių lietuvių–lenkų kalbų žodyne (Lietuvių kalbos instituto rankraštynas).

dėlis nuo plaučiagliaumės 295 (*išgyvenėlis* ‘išgyvenęs’, *nesilupėlis* ‘nesilupęs’, *nemerdėlis* ‘nemerdėjęs’; *the only Valleysman who’d ever lived to fifty an’ weren’t flakin’ with redscab or dyin’ of mukelung*), *užkapstėsi aukštgrivon i radėlis mane ant Rančas gaubria susirietėlį* 308 (*radėlis* ‘radęs’, *susirietėlį* ‘susirietusį’; *came screein’ upgulch to find me huddlin’ ’neath ’brella leaves on Ranch Rise*).

Dalis vertėjo vartojamų darybinių variantų (15) yra fiksuoti LKŽ: *mirėlį bumbulį* 284 (LKŽ *mirėlis* ‘numirėlis’; *died babbit*), *nesi mirėlis* 301 (*unless you’re ready died*), *suvytėlė senė* 285 (LKŽ *suvytėlis* ‘kas sudžiūvęs’; *old crone*), *užaugėlis slėniškis* 286 (LKŽ *užaugėlis* ‘suaugėlis’; *growed Valleysman*), *prižiūrėdavau susirgėles* 283 (LKŽ *susirgėlis* ‘kas susirgęs’; *to mind’ n’ help their birthin’ an’ watch for sick uns*), *išdrąsėlis* 293 (LKŽ *išdrąsėlis* ‘išdrįsėlis’; *I’d got a bit o’ the brave*).⁷

Kiti (33) vediniai žodynuose nefiksuoti, vertintini kaip potenciniai. Vertėjas taip pat kartais pasidaro savitesnių vedinių iš nepriešdėlinių veiksmazodžių, kaip nebūdinga bendrinėje kalboje: *gimėlis muse* 284 (*gimėlis* ‘gimęs’, plg. LKŽ *gimėjas* ‘naujagimis’; *you was borned a fly*), *esu matėlis ją* 285 (*esu matėlis* ‘esu matęs’; *I sumtimes seen her*), *Sonmė padėdava sirgėliams* 285 (*sirgėliams* ‘sergantiams’; *Sonmi helped sick uns*), *atmenam dingėlį gyvenimą* 285 (*dingėlį* ‘pradingusį, pradingėlį’; *we mem’ried our gone life*), *buvom stulbėliai* 294 (*stulbėliai* ‘apstulbę, apstulbėliai’, plg. LKŽ *stulbus* ‘apstulbęs’; *we was ’mazed*), *gal tik skyrėlis mukinis šniukštėja, kur gaut kramtėsia* 297 (*skyrėlis* ‘atsiskyręs, atsiskyrėlis’; *or jus’ a hermity Mookini wand’ rin’ for grinds*).

Su priesagos *-ėlis* vediniais iš priešdėlinių veiksmazodžių sudaromi ir stabilieji junginiai (daugiau apie juos žr. poskyryje „Pažodiškai verstinė raiška“): *sutaisydava suskilėlę laimę* 285 (*suskilėlę laimę* ‘nelemtį, nelaimę’; *fixed busted luck*), *dėbtels ant mane i mana kaltinimus sukrėstais nustebeiliais smaigais* 298 (*dėbtelti nustebeiliais smaigais* ‘nustebus pažiūrėti piktai’; *they looked shocked’ n’ s’ prised spikers at me’ n’ my accusin’ s*).

Priesagos -(i)otas, -a būdvardžiai

Nors bendrinės kalbos priesaga *-(i)uotas* žymi išorinę ar vidinę ypatybę (DLKG 2006: 199, 205), siekdamas kalbos išskirtinumo vertėjas priesagos *-otas* vedinius vartoja priesagos *-(i)uotas* reikšmėmis, nusako išorinę ypatybę: *gumbotas-dygliotas tankmes* 280 (*gumbotas-dygliotas* ‘gumbuotas dygliuotas’; *bumpy’ n’ thorny thickets*), *pašmurkšt į lapotą slaptuką* 281 (*lapotas* ‘lapuotas’; *snaky-snuck up a leafy hideynick*), *nuo šešėliotų lentynų* 301 (*šešėliotas* ‘šešėliuotas’; *from the dim’ n’ shadowy shelves*), *pusė griaučiai i pusė lervota mėsa* 303 (*lervota* ‘lervuota’; *half skellyton’ n’ half maggoty meat*), *pelenota te buva* 302 (*pelenotas* ‘pelenuotas’; *ashy it was*). Taip pat vidinę ypatybę: *cyvlizotus laikus*

⁷ Šiame ir kituose skyriuose dėl ribojamos apimties pateikiama tik dalis pavyzdžių.

287 (*cyvilizotas* ‘civilizuotas’; *Civ’ lize Days b’fore the Fall*), *teisings cyvilizots slēniškis* 285 (*truesome’ n’ civ’ lized Valleysman*).

Kartais priesaga *-otas* vartojama jai būdinga vidinės ypatybės reikšme, bet tada pasidaromas savitas būdvardis, pvz., *sergotas* (plg. bendrinės kalbos *ligotas*): *bangos bloškės paplūdimin it sergotos karvės* 284 (*it sergotos karvės* ‘kaip ligotos karvės’; *waves lurched up the beach like sickly cows*).

Priesagų -ygas, -a (-ingas, -a) ir -ėtas, -a; -inis, -ė būdvardžiai

Tarminės priesagos *-ygas* būdvardžiai kaip darybiniai variantai vartojami priesagos *-ingas* vidinės ypatybės reikšme (plg. bendrinės kalbos žodžius *aliejingas, balsingas, laimingas* (DLKG 2006: 197): *laisv yr galygs balts paukštis dievs* 288 (*galygs* ‘galingas’; *ship was a mighty white bird god*), *didžiausią galygiausią Gudrumą visoj pasaulej* 294 (*Prescients got more greatsome’ n’ mighty Smart’ n this Hole World*), *vandenysga-tamsu buva viduj* 286 (*vandenysga* ‘vandenina, šlapia’; *watery dark it was inside*), *stebuklygą penšimmetę moterą* 295 (*stebuklygas* ‘stebuklingas’; *to see the wondersome fifty-year-old woman*), *darės draugysga su viešnia i sukukuojasi* 295 (*draugysga* ‘drauginga’; *she started gettin’ friendship with her an’ crowy too*), *žygsnius sustabdė stebuklyga geležakmeninė siena* 302 (*stebuklygas* ‘stebuklinga’; *steps was stopped a wondersome ironstone wall*). Iš tokių būdvardžių dėsningai gali būti sudaromi priesagos *-ai*rieveiksmiai: *laimygai žvejoj* 287 (*laimygai* ‘laimingai’; *fishin’ happ’ly*), ar daiktavardiniai priesagos *-umas* abstraktai: *paleistų draugyguma kaukę trup nusmukt* 298 (*draugygumas* ‘draugiškumas’; *let her friendsome mask slip a littl’*).

Priesagos *-ingas* būdvardžiai irgi nestandartiniai, naujažodiški, bet nesunkiai suprantami, numanomi: *kvaitingoj vieversingoj popietėj* 290 (*kvaitingas* ‘kvaitulingas’, *vieversingas* ‘su daug čirenančių vieversių’; *in that druggy skylarkin’ aft’ noon*), *milžingai didelis* 287 (*milžingai* ‘milžiniškai’, plg. LKŽ *milžinis* ‘milžiniškas’; *giant big*).

Keli priesagos *-ėtas* vediniai irgi specifiniai dėl romane jau vartojamų pamatinių neologiskų žodžių: *žvaignėtam vandeny* 298 (*žvaignėtas* (: *žvaignė*) ‘žvaigždėtas’; *in the starry water*), *sušniukštėtą grobį palaikytis sau vienam* 302 (*sušniukštėtas* (: *sušniukštėti*) ‘sušniukštinetas, rastas’; *to keep that scavved loot all for himself*). Kartais sudaromi netipiškai, priesagos *-ingas* reikšme: *bet mįslėta buva va kas* 293 (*mįslėta* ‘mįslinga, slaptinga’; *but the wyrd thing was this*). Su bendrinėje kalboje labai daria priesaga *-inis* irgi išvedami naujažodiški būdvardžiai: *tas neatrod logikinis* 306 (*logikinis* ‘loginis, logiškas’; *that don’t sound senseful*), *balsą prarija duslinis papartyns, sumurmėja duslinis papartyns* 279 (*duslinis* ‘duslus’; *mufflin’ ferny swallowed my voice, murmed the mufflin’ ferny*).

Sangražiniai veiksmažodžiai

Distopiniam sociolektui specifikuoti vertime kūrybiškai, pagal tarmės būdingą raišką išnaudojamas sangražinių veiksmažodžių formantas *-s(i)*. Analizuojamame fragmente aptiktas 71 atvejis, kada priešdėlinių veiksmažodžių sangraža nukeliama į patį žodžio galą⁸: *nuvijausi jį* 280 (‘nusivijau’; *I chased him*), *suklikau paukštui, ka užčiauptus* 282 (‘užsičiauptų’; *I yelled at the bird to shut up*), *nuvedėsi mane* 284 (‘nusivedė’; *fetched me*), *saulė nuleidasi* 286 (‘nusileido’; *gone sunset*), *permainėsi ors* 294 (‘persimainė’; *air in our kitchen changed*), *ji sutuokūsis* 294 (‘susituokūsi’; *was she married*). Iš pavyzdžių galima matyti, kad originalo kalbos raiška yra standartinė, tad šiais atvejais netipišką raišką vertėjas išnaudoja kitoms originalo vietoms kompensuoti. Rečiau pasitaikė, kad ir originalo kalbos veiksmažodis ar veiksmažodžiu išversta raiška yra savita: *ji apstojasi ne mūs buveinėj* 295 (‘apsistojo’; *he’s not stoppin’*), *pripažinausi* 288 (‘prisipažinau’; *I ’fessed*), *manieras pirmoji atminė Susė* 292 (‘atsiminė’; *mem’ ried her hostin’ manners*), *išsukinėjuos vengdams* 298 (‘išsisukinėjau’; *she thinned I was jus’ wrigglyin’ out*), *planava įveržtis* 298 (‘įsveržti’; *was plannin’ on invadin’*). Aptikta ir atvejų, kada specifikuojamo ypatybės yra dvi – ne tik formantas gale, bet pati forma reta, jau nevarojama: *jei visa būtų kitaip suklotis* 287 (*suklotis* ‘susiklostyti’, plg. LKŽ *susikloti* ‘2. susiklostyti’; *if all things happened diff’ rent*), *moteris išpažindavas jai* 298 (*išpažindavas* ‘išsipasakodavo’, plg. LKŽ *išpažintis* ‘2. susipažinti’; *women ’fessed stuff to her*).

Įdomu pastebėti, kad analizuojamame vertimo fragmente aptiktas 51 atvejis, kada sangražos formantas vartojamas standartiškai po priešdėlio, pvz.: *ji susituokė su odinyku* 284 (*she married*), *pasigava kraujavima sergą* 285 (*Ma’d got a leakin’*), *išsitraukė rašyma knygą* 297 (*got out a writin’ book*), *aš atsistojau* 298 (*I got up*). Būta atvejų, kai formantas šioje pozicijoje sutrumpėjęs⁹, pvz.: *pasiklausė mano sapnus* 287 (*list’ned close to my dreamin’s*).

Pažodiškai verstinė raiška

Dalis netipiškos, naujakalbiškos raiškos yra pažodiškai verstinė: fragmente nustatyta 40 atvejų. Savitai perdirbti tarptautiniai žodžiai yra pasiskolinti ir morfologiškai adaptuoti iš originalo kalbos (pvz., *barb’rism*, *barb’rian*, plg. anglų standartinės kalbos *barbarism*, *barbarian*). Daugiausia tokių žodžių su praleistu balsiu ir vertime *barbrizmas* ‘barbarybė’: *atstūmei cvylizaciją arba Jurgis sugundė tave barbrizman* 285 (*spurned the*

⁸ Nenuosekliai šią morfemą priešdėlinių veiksmažodžių pabaigoje (ypač vediniuose su neiginiu) pridėda ir žemaičiai (žr. Zinkevičius 1966: 344).

⁹ Tam tikrais atvejais sangražos formantą šioje pozicijoje trumpina rytų ir pietų aukštaičiai (žr. Zinkevičius, 1966, p. 129).

Civ' lize, or if Georgie tempted you into barb' rism), *barbras* 'barbaras': *nenorėja mainų su nė kokiais barbrais* 288 (*they din't want no barter with no barb' rians*), *barbrų sielos* 303 (*bar' b' rians' souls*), *barb' ric* 'barbarišškai': *nenorėja visų akyse pasrodyt kaip barbrai* 293 (*din't want to look barb' ric*). Analogiškai perimtas ir žodis *Civ' lize* (plg. anglų standartinės kalbos *civilize*) su praleistu balsiu, vartojamas daiktavardiškai reikšme 'civilizacija', tik vertėjas specifikuodamas dar pailgino balsį *cyvlizacija: turėjom aiškia-regiam ganėtinai cyvlizacijos* 288 (*only us got 'nuff Civ' lize for the Prescients*), *atstūmei cyvlizaciją* 285 (*spurned the Civ' lize*), *cyvlizacijai reik laika* 287 (*Civ' lize needs time*), *Gudrums-cyvlizacija netur neką bendrą* 300 (*Smart' n' Civ' lize ain't nothin'*). Iš tokio žodžio vertime gali būti pasidaromas būdvardis *cyvlizotas* 'civilizuotas': *cyvlizotus laikus* 287 (*Civ' lize Days b'fore the Fall*), *teisings cyvlizots slėniškis* 285 (*truesome' n' civ' lized Valleysman*), *cyvlizotų laikų paslapties* 287 (*myst' ry o' the Civ' lize Days*). Pagal originalo kalbos žodžių analogiją su praleidimu sukurti ir žodžiai *miljons* 'milijonas', *popliarus* 'populiarus' (*mil' yun, pop' lar*, plg. anglų standartinės kalbos *million, popular*): *miljons paukštų* 279 (*mil' yun birds*), *tikrai popliari* 298 (*truesome pop' lar*).

Tiriamąjį fragmentą naujakalbiška raiška dažnai yra pažodiškai verstinė ir imituojama tam tikrus menamos naujakalbės stabiliojo tipo junginius, frazeologizmus, metaforiškus posakius: *baime myža man kraujy* 281 (*baime myzti kraujyje* 'apimti baimei'; *fear was pissin' in my blood*), *tarė mandagiai, bet akyse nirša kalė dingė* 297 (*akysse niršti kalei dingo* 'akysse degti siutui'; *said politesome, but there was a furyin' dingo bitch in her eyes*), *buvau viensparnis žąsins* 291 (*viensparnis žąsinas* 'bejėgis'; *one-wing gander now it was me*). Pažodiškai išversti neologiški palyginimai: *čiobrinau it peiliu pjaudams per nakties mišką* 282 (*čiobrinti it peiliu pjaunant* 'eiti tiesiu taikymu, nesigrėžiojant'; *trogged up the switchblade thru the night forest*).

Įvairių gamtos ir laiko reiškinių (aušra, vasara, diena) savitas apibūdinimas yra dėl kalkinio vertimo: *tik prakirtasi aušra* 301 (*prakirstis aušrai* 'praušti'; *thru the crack o' dawn*), *kila i puolė dienos* 298 (*kilti ir pulti dienoms* 'eiti dienoms'; *days rose' n' fell*), *įkaita žalia putota vasara* 298 (*putota vasara* 'žalumos vešli vasara'; *summer hotted up green' n' foamy*). Specifinis kalbėjimo reiškinių, šnekos pobūdžio charakterizavimas vertime taip pat atsiradęs dėl pažodiškumo: *aš mat turėjau ožia liežuvi* 301 (*turėti ožio liežuvi* 'būti šturkščiakalbiui, neiškalbiam'; *I got the goat tongue*), *nekalbėdava krumplinai kaip laukiniai* 289 (*krumplinai* 'šturkščiai, stačiokiškai', plg. BLKŽ *krumplinis* 'turintis krumplius'; *never spoke knuckly like savages*), *tie žodžiai šaudė įteikimasi strėles* 294 (*šaudyti įteikimasi strėles* 'pataikauti'; *no un but me seen the arrows o' flatt' ry them words fired*), *paskum pasakė it smaigu man pilvan* 305 (*it smaigu man pilvan* 'kaip peiliu širdin'; *was a spiker thru my guts*). Toks neologiškai žymėtos leksikos vertimas pažodžiui nėra nuostolingas ar netinkamas, nes ir originalo kalboje šie posakiai yra netipiški, neįprasti būtent dėl įsteigto „meninio pasaulio“ specifikos.

Dalį tokios originalo specifinės raiškos vertėjas perdirba kūrybiškai savaip ir natūraliau – štai vietoje numanomo pažodiško *brėžia liniją* sukuriamas atitikmuo be turinio nuostolio *rausia ežią prieš tave: mandagi šneka rausia ežią prieš tave* 289 (*ežią rausti (prieš ką nors)* ‘brėžti (socialią) ribą’; *politesome speakin’ it draws a line b’ tween you*). Taip pat kūrybiškai gyva kalba verčiama *akimis įaudė į mana sielą* vietoje numanomo pažodiško *akimis šaudė mano sielą: akimis įaudė į mana sielą, jė, nutardams, a tikėt* 307 (*įaudė į mana sielą* ‘įsiskverbė į vidų’; *shootered my soul with his eyes, yay, settlin’ whether or nay to b’ lief me*). Standartiniai frazeologizmai vertime gali būti perdirbami perteikiant originalo kalbos okazinį specifiškumą: *nekad nebesijuokė vijurku kaip anksčiau* 284 (*nebesijuokė vijurku* ‘nebesijuokė veržliai, nerūpestingai’, plg. FŽ *kaip vijurkas* ‘apie labai judrų’; *never laughed twirly*), *aš dėjau kojos atgal palei griovą* 280 (*dėjau kojos* ‘sprukau’, plg. FŽ *į kojas dėti* ‘sprukti’; *I legged it back downgulch*), *mana mintys pasipustė* 300 (*pasipustyti mintims* ‘leisti fantazuoti’, plg. FŽ *rankas pasipustyti* ‘pasirengti ką smarkiai daryti’; *my thinkin’ giddyupped now*).

Pažodiškai verčiami postapokaliptinio ir distopinio pasaulio gyventojų primityvia kalba savaip įvardijami pranašesnės civilizacijos prietaisai, įrenginiai: *pora širšinių valčių* 288 (*širšinė valtis* ‘greitaeigis kateris’; *pair o’ littler hornety boats’ d*), *apie senųjų Gudrumą i skraidančias buveines* 306 (*skraidanti buveinė* ‘lėktuvas’; *’bout Old-Un Smart an’ flyin’ dwellin’s*), *te buva i pasaulės kamuolys* 287 (*pasaulės kamuolys* ‘gaublys’; *a ball o’ the world there was too*), *buteliuos augančius bumbulius* 306 (*butelis* ‘mėgintuvėlis, kolba’; *growin’ babbits in bottles*), *laikrodžia tiksius* 287 (*laikrodžia tikšiai* ‘laikrodžio rodyklės’; *clock’s tickers*).

Reti, pasyviojo leksikos klodo žodžiai

Siekdamas specifikuoti originalo naujakalbę vertėjas kūrybiškai pasitelkia retus, pasyviojo klodo žodžius, jų fragmente išties nemažai (70 atveju). Šio skyriaus retai vartojami, pasyviojo klodo žodžiai yra fiksuoti LKŽ ar DLKŽ, būtent ši stilistinė ypatybė vertime pasitelkiama lygiaverčiai ar kompensaciškai perteikti originalo kalbos specifiškumą. Dalis būdvardinių galūnės vedinių iš dabartinės vartosenos pasitraukę, bet tikėtina, kad skaitytojai gali juos suvokti ir kaip romano specifinės kalbos naujažodžius: *klasti šnipė* 294 (LKŽ *klustus* ‘klastingas’; *how this crafty spyer*), *urzugus-iltinis buva jo balsas* 307 (LKŽ *urzugus* ‘piktas’; *growly’ n’ fangy his voice was*), *tolioj pusėj* 287 (LKŽ *tolus* ‘tolimas’; *on the far side*), *ypačią viešnią* 298 (LKŽ *ypatus* ‘ypatingas’; *a spesh guest*), *ta stulbę vaizdą* 297 (LKŽ *stulbus* ‘stulbinantis’; *that whoahsome view*). Specifiškai atrodo ir analogiški būdvardiniai prieveiksmai: *jie niršiai man kalbėja* 307 (LKŽ *niršiai* ‘piktai’; *fercesome he speaked at me*), *galvojau, kaip gaut įrodymų, i jei negalėsiu sugriebti jų garbiai* 306 (LKŽ *garbiai* ‘garbingai’; *I cudn’ t get grasp of it honor’ bly well*); *stulbiai griežtas taisykles* 289 (LKŽ *stulbiai* ‘stulbinančiai’; *whoah strict rules*).

Kai kuriuos romane dažnai vartojamus daiktavardžius (*žosmė, poringė, pasaulė*) reiktų aptarti atskirai:

žosmė (BLKŽ ryt. ‘šneka, kalba’); *yibber*: nors DLKŽ ir BLKŽ žodis *žosmė* priskiriamas tarmybėms, tikėtina, kad didelė dalis skaitytojų supranta šį žodį kaip naujadarą (originalo kalboje *yibber* yra naujažodis, sukurtas pagal standartinės anglų kalbos žodį *jabber* ‘pliauškimas’, dar plg. *yabber*). Vertime su šiuo žodžiu sukuriami saviti posakiai, pvz., *laivui atkakus, žosmė tuoj išburbuliudava, i dauguma buveinių lėkdava* 289 (*žosmei išburbuliuoti* ‘kalboms pasklisti’; *by the time they’d landed, the yibber’d been busy an’ most dwellin’s was ’ready rushin’*), *žosmę gava nuo Rožės pusbrolia* Volta 298 (*gauti žosmę* ‘sužinoti’; *she’d got the yibber off Roses’s cuz Wolt*), *nenorėjau, ka žosmė mane suteptų* 298 (*žosmei sutepti* ‘apsmeižti’; *I din’t want yibber smearin’ me*). Tiriamo fragmento veikėjams būdinga pirmykštė, sudvasintos materialiosios aplinkos pajauta, tad *žosmė* gali būti tarsi personifikuojama, jai priskiriamas tam tikras savaimingumas: *žosmė nenuleida akių, i vis ateidava lankytojų pamatyt* 295 (*žosmė nenuleida akių* ‘kalbos (paskalos) vis nerimo’; *the yibber was keepin’ a close eye on her*), *motušė žosmė sak teisybę* 293 (*motušė žosmė* ‘pasklidusios kalbos’; *Old Ma Yibber spoke it true*), *motuše žosmei nelepės jokių paslapčių* 298 (*she’d not tell Old Ma Yibber no secrets*), *anapus Devynių Slėnių motušė žosmė sava srutiną burną tur užkimštą* 297 (*motuše žosmei burną turėti užkimštą* ‘neskleisti kalbų’; *Old Ma Yibber keeps her slurryful mouth corked outside Nine Valleys*), *žosmė tau nepasakė, ka laiva motera senesnė, nei buva mana senelė, kai Sonmė ją atgimdė!* 297 (*pasakyti žosmei* ‘sužinoti iš sklindančių kalbų’; *ain’t yibber telled you, the Shipwoman’s older’n my granny was when Sonmi reborned her!*). Tas pats pasakytina ir apie *žosti* veiksmožodį: *liaudis pulkeliais ėja lauk žost* 295 (*žosti* ‘šnekėti’, plg. DLKŽ *žosti* ryt. ‘tarti, sakyti’; *folks left in gaggles to yibber*).

poringė ‘kalba, šnekėjimas’; *yarn*: nors DLKŽ nenurodo jokių stilistinių požymių (*poringė* ‘pasakojimas’), šis žodis yra savitas, tinkantis perteikti romano specifinės kalbos archajiškas, dialektiškas žymas: *bet poringė skalsesnė* 280 (*but a yarnin’ is more delish*), *poringės apie senųjų Gudrumą* 306 (*yarns ’bout Old-Un Smart*), *nėr mitų poringė* 288 (*ain’t no mythy yarnin’*), *Zakara poringės nėr pramanytos* 288 (*Zachry’s yarns ain’t made up*), *sek senų bobų kluikinas poringės* 304 (*old woman’s stoopit yarner*), *kaip senos poringės sek* 302 (*like the old yarns say*), *sek tą samantą poringė* 304 (*tellin’ that miledewy yarn*). Su šiuo žodžiu sukuriami ir saviti posakiai: *šioji nėr šypsi poringė* 284 (*šypsi poringė* ‘juokai, pokštas’; *this ain’t a smilesome yarnie*), *jie daugiau nei kartą keis šitos poringės kelią* 288 (*keis šitos poringės kelią* ‘pasakos vis kitaip’; *they’ll change the path o’ this yarnin’ more’n once*), *poringė buva sukrušinta kaip reik, i liaudis pulkeliais ėja lauk žost* 295 (*poringė buva sukrušinta* ‘tema išnagrinėta’; *the yarnin’ was busted prop’ly after that, an’ folks left in gaggles to yibber what’d been said an’ answered*).

pasaulė ‘pasaulis’; *world*: vertėjo vykusiai pasirinktas darybinis variantas (LKŽ *pasaulė* ‘pasaulis’): *pasaulės žemėslapy* 293 (*pasaulės žemėslapis* ‘pasaulio žemėslapis’; *on a map o’ the world*), *tu silpnas prieš pasaulę* 282 (*it’s this busted world’s fault is all*), *pasaulė* 287 (*Hole World*), *pasaulės apačioj* 302 (*the world b’ low*), *didžiausią galygiausią Gudrumą visoj pasaulej* 294 (*Prescients got more greatsome’ n’ mighty Smart’ n this Hole World, yay?*).

Didžioji dalis tokių retesnių, tik LKŽ fiksuotų žodžių, pvz., *kliuika*, *dūlė*, *pintė*, *spėkas*, *pūzras*, *medžioklis*, kontekstiškai lengvai suprantami, negluminantys: *nenorėja visų akyse pasrodyt kaip barbrai arba kluikas* 293 (*kluika* ‘kvaiša’; *din’t want to look barb’ ric or stoopit*), *žnekt ant dūlės* 297 (*dūlė* ‘užpakalis’; *I crashed on my jaxy*), *švytuodama pinte* 298 (*pintė* ‘pintinė’; *swingin’ her basket*), *kiek spēka turėdams čiuožė žemyn* 303 (*spėkas* ‘pajėgumas’; *slid down that screesome mountain*), *pūzrus i malkas* 279 (*pūzras* ‘supuvęs pagalys’; *tinder’ n’ firewood*), *medžioklis pavirta medžiojamu* 280 (*medžioklis* ‘medžiotojas’; *hunter was the hunted*). Tarminėje kalboje pasitaikančios formos su kitų linksniuotųjų požymiais, kamienų mišimo atvejai irgi išnaudojami vertime: *moteris* 289 (*motera* ‘moteris’; *shipwomen*), *tur makadamijas riešutynę* 294 (*riešutynė* ‘riešutynas’; *had a macadnut orchard*), *tirštėjantys debesiai* 302 (*debesiai* ‘debesys’; *thick’ nin’ clouds*), *juodi išklaiipyti akmenai* 303 (*akmenas* ‘akmuo’; *black’ n’ twisted rocks*), *varvančią maknotom smegenom* 303 (*smegenos* ‘smegenys’; *drippin’ in smeary brain*).

Nors fiksuoti LKŽ, itin savitai, neologišškai atrodo reti galūnės vediniai daiktavardžiai *serga*, *tingis*, *draika*: *mama gimdydama Ketkiną pasigava kraujavima sergą* 285 (*serga* ‘liga’; *ma’d got a leakin’ malady birthin’ Catkin*), *tingia paltys* 296 (*tingis* ‘tinginys’; plg. LKŽ *tinginio pantis* ‘didelis tinginys’; *slugger-buggahs*), *draikų nuokaulių* 279 (plg. *draika* ‘kas išsidraikęs’; *wafery off rin’s*). Netipiški ir retoki priesagų (*peštūnas*, *stebuklybė*, *apsakytojas*) ar priešdėlių (*nemiegas*, *nebegyvenimas*, *tebegyvenimas*) vediniai vertimo tekstą daro išskirtinį, atkuria savitos originalo kalbos manierą: *dešim konų peštūnų* 282 (*peštūnas* ‘peštukas’; *Ten Kona bruisers*), *stebuklybė* 289 (*stebuklybė* ‘stebuklingumas’; *wondersome*), *nekaip dauguma kitų apsakytojų* 288 (*apsakytojas* ‘pasakotojas’; *unlike those o’ most storymen*), *katro nemiega gyvenime te nēr* 287 (*nemiegas* ‘būdravimas’; *ain’t there in wakin’ life*), *nebegyvenimai skaitlium pranokst tebegyvenimus* 286 (*nebegyvenimas* ‘nesatis’; *the gone-lifes outnumber the now-lifes*). Tokią funkciją gerai atlieka ir reti dūriniai: *ant Saužudžių uolos* 300 (*saužudys* ‘savižudis’; *on Sooside Rock*), *ne saulėleidis* 302 (*saulėleidis* ‘saulėlydis’; *it ain’t sundown*), *svetimžemė* 292 (*svetimžemė* ‘svetimšalė’; *offlander*).

Vertimo tekste gana savitai atrodo reti veiksmažodžiai, pvz., *apkluiikinti*, *snapi-nėti*, *zuikinti*, *pavardintis*, *gąstauti*, jie ekvivalentiškai atliepia originalo naujažodžius *stoopitin’*, *sussin’*, *rabbited*, *name y’ self*, *anxin’*: *apkluiikint mamą-mana šeimą* 305 (*apkluiikinti* ‘apkvailinti’; *you may be stoopitin’ Ma’n’ my fam’ly*), *esi snapinédama mūs*

žemes! Snapinėdama mūs papročius! Snapinėdama mus! 305 (*snapinėti* ‘landžioti ko nors ieškant’; *you’re here sussin’ our lands! Sussin’ our ways! Sussin’ us!*), *zuikinau atgal* 280 (*zuikinti* ‘sprukti’; *I rabbited back*), – *Pavardinkis!* – *riktelejau* 279 (*pavardintis* ‘pasi-sakyti vardą’; “*Name y’self!*”), *labiausiai gąstavau* 296 (*gąstauti* ‘būgštauti’; *anxed me most*). Originalo standartinės kalbos veiksmožodžiai (plg. ang. *to anchor, to cackle, to bleat*) siekiant kompensuoti irgi gali būti išverčiami vartosenoje retais žodžiais: *laivs būdava inkarins per kokius dešim metimų* 288 (*inkarinti* ‘mesti inkarą’; *ship’d anchor ’bout ten throws*), *visi trys suvaknoja* 298 (*sukvaknoti* ‘garsiai susijuokti’; *all three of’em cackled*), *bliuvodama plūda* 293 (*bliuvoti* ‘bliauti’; *bleated to our*).

Išvados

Ištirtos leksinio ir morfologinio lygmenų ypatybės rodo pastangą vertime atskleisti sudėtingą originalo kalbos specifiką. Davidas Mitchellas distopinį kodą kūrė įvairių kalbos atmainų požymių sąmaiša. Vertime naujakalbinės ir tarminės ypatybės gali vienos kitas kompensuoti, nes kartu kuria vienį, atspindi originalo kalbos struktūrinę sąrangą.

Naujažodžiais ir okaziniais dariniais romano vertėjas į lietuvių kalbą kūrybiškai realizavo distopijos meninę idėją. Naujadarai ne visada yra vertėjo išmonė, kartais jie verstiniai, bet perkurti pasitelkus produktyvius lietuvių kalbos darybos modelius. Prie-sagų ir galūnių okaziniai dariniai yra susiję variantiškumo ir sinonimijos santykiu su bendrinės kalbos žodžiais, tad nėra keblu perprasti taip vertimu perkurtą naujakalbę.

Semantiniai neologizmai dažniausiai yra verstiniai, bet taip atsiradę žodžiai kontekstiškai aiškūs, nes keičiant ar papildant žodžius reikšmėmis ieškota natūralaus, ne-gluminančio atitikmens.

Vertime naujakalbei perkurti vykusiai pasitelkti ir potencialiai dariniai bei darybi-niai variantai. Dažnai jie gana aiškūs norminių žodžių darybiniai variantai, nes pasida-ryti pagal analogiją norminiams žodžiams su produktyviaisiais darybos tipais. Panašiu principu gali būti pasitelkiami ir tarminiai darybos modeliai. Toks formų analogišku-mas padeda gryninti alternatyvios tikrovės vaizdinį ir jos veikėjų kalbą.

Tyrimas atskleidė, kad pažodiškai verstinė raiška nėra nuostolinga, nes originalo tekste analizuojami atvejai yra netipiški, neįprasti arba kompensuojami. Pagirtina, kad vertėjas taip drąsiai ir vykusiai pasirinko distopijos naujakalbę specifiuoti retais, pasy-viojo klodo žodžiais, kūrybiškai pasitelkdamas gausius jų išteklius, kai kada siekdamas kompensuoti originalo kalba kitų lygių savitumą.

Santrumpos

ang. – anglų kalba

fam. – familiariai

latv. – latvių kalba
ryt. – rytų aukštaičių
rus. – rusų kalba

Šaltiniai

- BLKŽ – Liutkevičienė, Danutė (vyr. red.). *Bendrinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. <https://ekalba.lt/bendrinės-lietuvių-kalbos-zodynas/>.
- CED – Black, Duncan (ed.). *Collins English dictionary*. Glasgow: HarperCollins. <https://www.collins-dictionary.com>.
- DLKŽ – Keinys, Stasys (vyr. red.). *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. <https://ekalba.lt/dabartinės-lietuvių-kalbos-zodynas>.
- FŽ – Paulauskas, Jonas (red.). 2001. *Frazeologijos žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- LKŽ – Naktinienė, Gertrūda (vyr. red.). *Lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. <http://www.lkz.lt>.
- Mitchell, David. 2005. *Cloud atlas*. London: Sceptre.
- Mitchell, David. 2014. *Debesų atlasas*. Iš anglų kalbos vertė Laimantas Jonušys. Vilnius: Tyto alba.
- OED – Simpson, John (ed.). *Oxford English e-Dictionary*. <https://www.oed.com>.

Literatūra

- Aleksaitė, Agnė. 2022. *Lietuvių kalbos naujažodžių daryba (2011–2019 m. naujažodžių duomenyno pagrindu)*. Daktaro disertacija, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. [žiūrėta 2024 03 20]: <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:132642831/datastreams/MAIN/content>.
- Blažinskaitė, Dalia. 2004. Naujadarai ir perdirbiniai reklamoje. *Kalbos kultūra* 77, 56–66. [žiūrėta 2024-04-03]: <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04-2004-1367158446778/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.
- Blonskytė, Marija ir Petronienė, Saulė. 2013. Translation of the Russian Nadsat Slang in Anthony Burgess' Novel *A Clockwork Orange* into Lithuanian. *Kalbų studijos* 22, 62–70. <https://doi.org/10.5755/j01.sal.0.22.4293>.
- DLKG – Ambrazas, Vytautas (red.). 2006. *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Drab, Ewa. 2015. Through the Maze of Style, through the Labyrinth of Time. Stylization in the Translation of *Cloud Atlas* by David Mitchell. *Między Oryginałem a Przekładem* 29, 69–83. <https://doi.org/10.12797/MOaP.21.2015.29.06>.
- Girčienė, Jurgita. 2005. Neologizmų integracija į tekstą. *Žmogus ir žodis* 1 (7), 78–82. [žiūrėta 2024-03-20]: <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04-2005-1367152161951/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.
- Girčienė, Jurgita. 2007. Naujųjų skolinių vartoseną: kalbos kultūros ir stilistikos takoskyra. *Kalbos kultūra* 80, 143–152. [žiūrėta 2024 03 20]: <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04-2007-1367165924642/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.
- LKG – Ulvydas, Kazys (red.). 1965. *Lietuvių kalbos gramatika*. T. 1. Vilnius: Mintis.

- López-Rúa, Paula. 2019. VPS, Goodthink, Unwomen and Demoxie: Morphological Neologisms in Four Dystopian Novels. *Miscelánea* 59, 117–136. https://doi.org/10.26754/ojs_misc/mj.20196342.
- Malamatidou, Sofia. 2017. Creativity in Translation Through the Lens of Contact Linguistics: A multi-lingual Corpus of *A Clockwork Orange*. *The Translator* 23 (3), 292–309. <https://doi.org/10.1080/13556509.2017.1294043>.
- Miliūnaitė, Rita. 2014. Naujieji kontaminaciniai dariniai lietuvių kalboje. *Acta linguistica Lithuanica* 71, 246–264. [žiūrėta 2024-03-20]: <https://journals.lki.lt/actalinguisticalithuanica/article/view/930/1020>.
- Millward, Julie. 2006. *Dystopian Wor(l)ds: Language Within and Beyond Experience*. Doctoral Thesis, University of Sheffield. [žiūrėta 2024-04-10]: <https://etheses.whiterose.ac.uk/3637/1/488670.pdf>.
- Millward, Julie. 2013. “Words That are Lost”: Obsolete Language of Dystopian Fiction. In *Dystopia(n) Matters: On the Page, on Screen, on Stage*, edited by Fatima Vieira. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing. 96–114. [žiūrėta 2024-04-10]: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/viluniv-ebooks/reader.action?docID=1336784&ppg=101>.
- Norledge, Jessica. 2022. *The Language of Dystopia*. London: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-93103-2>.
- Pažūsis, Lionginas. 2014. *Kalba ir vertimas*. Vilnius: Vilniaus universitetas. http://www.vsk.ff.vu.lt/upl/File/knygos/Kalba_ir_vertimas.pdf.
- Petrėnienė, Ona. 2017. Naujųjų skolinių stilistinės išgalės kultūrinėje spaudoje. *Žmogus ir žodis* 19 (1), 81–89. <http://dx.doi.org/10.15823/zz.2017.7>.
- Protopopescu, Daria. 2015. Degrees of untranslatability and levels of translation equivalence in David Mitchell’s “Cloud Atlas”. *Bulletin of the Transilvania University of Braşov, Series IV: Philology & Cultural Studies* 2, 25–40. [žiūrėta 2024-04-10]: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=306903>.
- Sorlin, Sandrine. 2008. A Linguistic Approach to David Mitchell’s Science-fiction Stories in Cloud Atlas. *Miscelánea: a journal of English and American Studies* 37, 75–89. [žiūrėta 2024 04 10]: <https://www.miscelaneajournal.net/index.php/misc/article/view/476/230>.
- Stockwell, Peter. 2006. Invented Language in Literature. In *Encyclopedia of Language, & Linguistics*, edited by Keith Brown. Oxford: Elsevier. 3–10. <https://doi.org/10.1016/B0-08-044854-2/00519-8>.
- Urbutis, Vincas. 2009. *Žodžių darybos teorija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Vaicekauskienė, Loreta. 2007. Naujieji lietuvių kalbos svetimžodžiai: kalbos politika ir vartoseną. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. [žiūrėta 2024-03-20]: <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:B.03-2007-1367160098091/datastreams/DS.001.0.01.BOOK/content>.
- Vaicekauskienė, Loreta. 2013. „Skolos bijosi – turtų nepadarysi“: leksikos skolinimosi poreikiai ir polinkiai 1991–2013 m. rašytiniuose tekstuose. *Taikomoji kalbotyra* 4 (3), 1–33. <https://doi.org/10.15388/TK.2014.17478>.
- Vaskelienė, Jolanta. 2003. Sigito Gedos individualūs dariniai („Sokratas kalbasi su vėju“). *Žmogus ir žodis* 1, 43–48. [žiūrėta 2024-03-20]: <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04-2003-1367159669707/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.
- Vaskelienė, Jolanta. 2010. Lietuvių kalbos žodyne nefiksuoti dariniai ir jų funkcionavimas A. Kalanavičiaus poezijoje. *Filologija* 15, 151–166. [žiūrėta 2024-03-20]: <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04-2010-1367173488669/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.
- Vincent, Benet and Clarke, Jim. 2020. Nadsat in Translation: *A Clockwork Orange* and *L’Orange Mécanique*. *Meta* 63(3), 643–664. <https://doi.org/10.7202/1077407ar>.

WBK – BBC World Book Club. *David Mitchell – Cloud Atlas*. Tinklaidė. [žiūrėta 2024-03-15]: <https://www.bbc.co.uk/programmes/p013pcl0>.

WP – The Waterstones Podcast. *How We Made: Cloud Atlas with David Mitchell*. Tinklaidė. [žiūrėta 2024-03-15]: <https://podcasts.apple.com/is/podcast/how-we-made-cloud-atlas-with-david-mitchell/id1374190347?i=1000521294911>.

Zinkevičius, Zigmas. 1966. *Dialektologija*. Vilnius: Mintis.

Župerka, Kazimieras. 2012. *Stilistika*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.